

ВІЙСЬКОВА ХІРУРГІЯ — розділ **військової медицини**, що вивчає патологію бойових ушкоджень, їх діагностику, клінічний перебіг і методи лікування та реабілітації, а також заходи з організації надання хірургічної допомоги пораненим (ураженим) на етапах медичної евакуації в діючій армії і в тилу. Військ. хірурги вважаються основоположниками хірургії як галузі клін. медицини. Значну роль у розвитку В. х. відіграли поява і прийняття на озброєння армій вогнепал. зброї. В Україні В. х. почала розвиватися з поч. 18 ст. завдяки діяльності Я. Вілліє, І. Буша, І. Буяльського, Є. Мухіна, О. Чаруковського. Новий етап розвитку В. х. пов'язаний з дослідженнями Ю. Шимановського та М. Пирогова, який вперше у світ. практиці застосував принцип мед. сортування поранених, а також ефір. наркоз при операціях у військ.-польових умовах, у великих масштабах використовував гіпсову пов'язку. С. Коломнін, а згодом — М. Скліфосовський та М. Вельямінов започаткували застосування антисептич. принципів при лікуванні вогнепал. ран у бойових умовах. К. Рейєр на основі антисептич. методу під час рос.-турец. війни 1877–78 запропонував ідею первин. хірург. опрацювання ран. 1916 М. Петров спростував теорію Е. Бергмана про стерильність вогнепал. ран і обґрунтував тезу про їхнє первинне (у момент поранення) мікробне забруднення. В. Оппель і М. Бурденко впровадили у вітчизн. В. х. методику первин. хірург. обробки ран, яка полягає в розсіканні і вирізанні омертвілих тканин, а також обґрунтували необхідність ранніх операцій при проникаючих пораненнях живота. В. Оппель 1916 запропонував систему етап. лікування, в основу якої лягла ідея поєднання лікування з евакуацією. Принципи В. х. набули подальшого розвитку під час 2-ї світової війни. Зокрема створено єдину військ.-польову хірург. доктрину, яка ґрунтувалася на таких положеннях: усі вогнепал. рани первинно бактеріально забруднені; єдиним надійним методом попередження розвитку інфекції є своєчасна первинна обробка ран; велика частина поранених потребує ранньої первин. хірург. обробки; виконана в перші години після поранення хірург. обробка дає кращий прогноз для наслідків поранення; обсяг мед. допомоги, вибір методів лікування і порядок евакуації залежать не тільки від мед. показників, але й визначаються умовами бойової діяльності. У післявоєн. час поглибилися знання про патогенез травматич. шоку, його профілактику і лікування; почали активно застосовувати антибіотики широкого спектра дії, ферментні препарати, інгібітори

протеаз та ін.; розроблено ефективні методи лікування опіків; почали вивчати особливості комбінов. уражень і розробляти методи їх комплекс. терапії. У зв'язку з успіхами торакал. хірургії з'явилася можливість радикал. втручань на органах грудної клітини при важких пораненнях грудей. Великі перспективи має застосування сучас. інструментарію, зокрема зшивальних апаратів. На сучас. етапі важливим завданням В. х. є освоєння досягнень медицини і техніки та їх реалізація у системі етап. лікування бойової травми. Мед. служба ЗС України на основі аналізу перебігу зброй. конфліктів, локал. воєн, миротвор. операцій розробила систему етап. лікування поранених у сучас. умовах. Її гол. положення: величина та структура сан. втрат непостійні і визначаються характером та інтенсивністю бойових дій; широке застосування гелікоптер. авіації потребує поперед. підготовки поранених на будь-якому етапі евакуації; при розгортанні польових шпиталів у зоні конфлікту оптималь. об'ємом допомоги є проведення невідклад. оператив. втручань та реанімацій. заходів, а розширення об'єму кваліфіков. допомоги — при затримці евакуації; макс. наближення лікув. закладів, що надають спеціаліз. хірург. допомогу, за рахунок ешелонування багатопрофіль. військ. шпиталів на межі із зоною ведення бойових дій на осн. евакуацій. напрямках.

Рекомендована література

1. Оппель В. А. Очерки хирургии войны. Ленинград, 1940;
2. Пирогов Н. И. Начала общей военно-полевой хирургии, взятые из наблюдений военно-госпитальной практики и воспоминаний о Крымской войне и Кавказской экспедиции. Москва; Ленинград, 1941;
3. 1944;
4. Банайтис С. И. Военно-полевая хирургия: По опыту Великой Отечественной войны. Москва, 1946;
5. Смирнов Е. И. Война и военная медицина: 1939–45 гг. Москва, 1976;
6. Лисицын К. М. и др. Военно-полевая хирургия. Москва, 1982;
7. Шапошников Ю. Г., Маслов В. И. Военно-полевая хирургия. Москва, 1995;
8. Военно-полевая хирургия. Москва, 1996.

Ф. І. Панов

Бібліографічний опис:

Військова хірургія / Ф. І. Панов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-34470>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).